

Az Országos Széchényi Könyvtár külföldi kapcsolatai 1963—1966

GOMBOCZ ISTVÁN

Amióta az *Évkönyvek* sorozata 1957-ben megindult, többször beszámoltunk már a Könyvtár külföldi kapcsolatairól. Most, több évi szünet után ismét felvesszük ennek a krónikának a fonalát, hogy ezzel is bemutassuk, milyen szerepet töltött be a nemzeti könyvtár a magyar kulturális élet egyre növekvő és sűrűsödő nemzetközi kapcsolatainak hálózatában.

GYARAPODÁS, CSERE, KÖLCSÖNZÉS

1. Fontos beszerzések külföldről

Kéziratok

1964 nyarán a Könyvtár az illetékes magyar szervek támogatásával egy londoni árverésen kb. 1/2 millió forintért megvásárolta az 1470 körül készített díszes *Cyprianus kódexet*. Corvináink száma ezzel 33-ra emelkedett. Kézirattárunk egyébként is, már évek óta széles körű levelezést folytat sok külföldi gyűjteménnyel és kutatóval annak érdekében, hogy egy-egy fontos külföldi hungaricum őrzési helyét megállapítsa. Ha ez sikerül, mikrofilmet, vagy színes diapozitívet kérünk. A mikrofilmen beszerzett Corvinák közül megemlítjük az ún. *Brüsszeli Misszálét*, melyet *Mária királyné*, a mohácsi csatában elesett II. Lajos felesége vitt el Budáról. A Velencében őrzött *Averulínus kódexről* és a pazar kiállítású *Martianus Capella kódexről* ugyancsak az elmúlt három év során szereztünk mikrofilmeket. A Modenában őrzött Corvinák legszebb lapjairól 28 vetíthető színes diafelvételt szereztünk. További mikrofilmek érkeztek Drezdából, Lipsceből, Göttingából, Münchenből, Nürnbergből stb. A Corvinákon kívül megszereztük I. Lajos király ún. *oxfordi kódexének*, valamint *Pálóczy György* esztergomi érsek (1423—1438) díszes breviáriumának, továbbá *Vitéz János*, *Kálmáncsehi Domokos*, *Szathmáry György* külföldön őrzött, gazdagon illuminált kézirateinak mikrofilmjeit is.

Több eredeti *Kossuth*-levelet vásároltunk és kaptunk ajándékba is. Egy napilapban megjelent cikk nyomán a londoni Chiltren Art Galleryből megszereztük *Haynau*, *Klapka*, *Széchenyi*, *Arany*, *Jókai*, *Zichy Mihály*, *Munkácsy*, *Herman Ottó*, *Kiss József*, *Molnár Ferenc*, *Balázs Béla* és *Kosztolányi* több eredeti levelét. Külföldi forrásokból szereztük be *Thomas Mann* és *Saint-Beuve* néhány levelét is.

Könyvek

1963 és 1966 között összesen kb. 40 értékes külföldi könyvritkaságot szerzett be a Régi és Ritka Nyomtatványok Tára. Így pl. Bolognából megvásároltuk egy magyar vonatkozású ósnyomtatvány (Temesváry Pelbárt: *Stellarium*) másodpéldányát. Firenzéből, Zürichből, Oxfordból, Hilversumból a magyarországi török háborúk eseményeit tárgyaló XVII. századi rölapokat vásároltunk. Az Apponyigyűjteményt egészítettük ki Bremundan: *Floro historica de la guerra sagrada*, Madrid, 1686–1690. c. munkával és Berényi, S. J.: *Sanctus Ladislaus*, Bécs, 1712. c. művel. Csere útján az amerikai *Harvard Egyetem Könyvtárától* két, eddig ismeretlen (1587. évi és 1596. évi) nagyszombati kalendárium töredékét szereztük be. A nevezetesebb szerzemények közé tartozik *Tycho Brache* egy csillagászati műve 1611-ből és egy 1609-es mainzi *Biblia Sacra*, mely I. *Apafi Mihály* fejedelem és *Tholdalagi* András superexlibriseit viseli. A londoni Sotheby cégtől egy 1505-ből való értékes kölni RMK művet, továbbá *Jászberényi Pál* 1664-ben Londonban kiadott és angolok számára készített latin nyelvkönyvét vásároltuk meg, mint eddig hiányzó RMK példányokat. Ugyancsak nem volt példányunk a Kölnből vásárolt, *Laskai Osvát*-féle *Quadragesimale* 1506-os hagenai kiadásából.

Az eredetiben megszerzett dokumentumokon kívül számos RMK mű mikrofilmjét vagy fénymásolatát sikerült megszerezni a berlini *Deutsche Staatsbibliothek*-től, a túröcszentmártoni *Matica Slovenskától*, a prágai *Egyetemi Könyvtártól*, a *Román Tudományos Akadémiától* stb. A *British Museum* két olyan XVI. századi, bártfai verses mű xerox-másolatát küldte el, melyeket eddig nem ismertünk. Ugyancsak ismeretlen volt eddig nálunk a *Der Mann ohne Vorurtheil*, Bécs, 1781. c. mű, melynek szerzője feltehetően *Bessenyei György* volt. Most fénymásolatunk van róla.

Az újabbkori szerzemények közül nevezetes *N. J. Lobacsevszkij* alapvető geometriai tanulmányának első fordítása. A mű első ízben tette hozzáférhetővé a nyugati tudományos kutatás számára a „pangeometriát”. Példák a fontos külföldi hungarikára: Az első orosznyelvű magyar költői antológia, *N. Novics* szerkesztésében, mely Szentpétervárott 1897-ben jelent meg, továbbá *Déry Tibor*, *Glauber Henrik* 1924. évi bécsi antológiája, *Mező Ferenc* Tokióban megjelent olimpiásztörténete. A magyar emigráció ritkaságnak számító kiadványai közül *Illés Béla* és *Hidas Antal* munkáit sikerült beszerezni.

A sok-sok egyéb külföldi eredetű tétel közül megemlítjük a *British Museum* és a *Library of Congress* nagy katalógussorozatát, az *Estreicher* féle lengyel bibliográfiát, a *New York Public Library* zeneműkatalógusát, Finnország 10 kötetes történetét, egy nagy spanyol történeti művet, Japán 8 kötetes földrajzát, Mexikó 6 kötetes történetét, a világ összes népeinek mitológiájáról szóló 13 kötetes művet, a görög és római régiségek 11 kötetes szótárát, a 13 kötetes *Oxford English Dictionaryt*, a 12 kötetes *Herder Lexikont*, az *Encyclopaedia of Islam* első kötetét, a *Finn Irodalmi Társaság* 20 kötetes kiadványsorozatát, valamint sok bolgár, cseh-szlovák, jugoszláv, lengyel, német, román és szovjet összefoglaló, történeti, irodalmi, földrajzi, néprajzi stb. művet, melyek a szomszéd népek irodalmának gyűjteményeit gazdagították.

Periodikák

Néhány nevezetes beszerzés eredetiben: *Tavaszi* (Nagyvárad, 1919), *Kommunista Ifjúság* (Prága, 1923). Xerox-másolatot kaptunk a bécsi *Új Március* c. folyóirat 1925 és 1933 között megjelent évfolyamairól. Fontos volt az az akció, melynek eredményeként 10 389 devizaforint értékben 7 amerikai magyar hírlap (*Magyar Bányászlap, Magyar Hírmondó, St. Louis és Vidéke, Detroiti Újság* stb.) számos évfolyamát mikrofilmen szereztük be a chicagói *Midwest Inter Library Centertől*. Jelentősek voltak a reprint formában megjelenő külföldi folyóirat-beszerzések is. Így tudtuk pl. *The American Slavic and East European Review*, a *Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte*, az *Osteuropa*, a *Historische Zeitschrift* sorozatait kiegészíteni. Megemlítjük még a Karl Kraus kiadásában Bécsben kiadott *Die Fackel* c. lapnak és a *Sloga* c. temesvári lapnak a beszerzését.

Zeneművek

Zeneműtárunk Angliából megvásárolta *Liszt* Ferenc 63 db első kiadású, vagy korai kiadású zeneművét, amelyek eddig hiányoztak a gyűjteményből. Dr. Anthony van Hoboken, a világhírű svájci Haydn-bibliográfus gyűjteményünknek ajándékozta *Joseph Haydn* eredeti kéziratos kötelezvényét, amelyet *Luigia Polzelli*hez intézett Bécsben, 1800. május 23-án. Ezzel a dokumentummal nagyértékű Haydn-gyűjteményünk tovább gazdagodott. Hanglemezállományunk legjelentősebb gyarapodása a jelzett időszakban egy olasz zenetörténeti hanglemez-sorozat, amely *Cesare Valabrega* szerkesztésében, 42 lemezen, négy egészbor borítóban és gazdagon illusztrált kísérőfüzetekkel az olasz zene egész történetén vezet végig.

Térképek

A Térképtár fontosabb szerzeményei: *Portugaliae Monumenta Cartographica*, Lisboa, 1960. Jelentős, 6 kötetes reprezentatív kiadvány. Beérkezett *Moering* 90 térképszelvényéből álló Duna-felmérése, amely eddig nálunk ismeretlen volt. A XVI–XVII. századi atlaszritkaságok faksimile kiadásai közül *Mercator* 1594. évi és *Ptolemaeus* 1477. évi atlaszainak hasonmásait szereztük meg. Ajándékként került hozzánk a *British Museum* hungarika térképeinek katalógusa.

2. Nemzetközi kiadványcsere

A Könyvtár keretében működő Nemzetközi Csereszolgálat egyrészt ellátta a magyar csereközpont funkcióit, másrészt az OSZK állományát gyarapította külföldi csere útján. Csereközponti munkakörben az osztály évente összesítette a külföldiekkel kiadványcserét lebonyolító magyar intézmények forgalmi adatait. Innen tudjuk, hogy kb. 200 magyar intézmény 1963 és 1966 között évente mintegy 70 000 könyvet és folyóiratévfolyamot küldött ki, úgyszólván a világ minden országába, összesen kb. 15 000 intézmény számára. Hasonló volt az országba beérkező anyag mennyisége is. A ki- és beáramló irodalom értéke közel 10 millió forint volt minden évben.

A külföldi csereközpontok gyűjtőküldeményeiből kiemelt kb. 26 000 csoma-

got mintegy 150 magyar címzett között osztottuk szét. A hivatalos csere keretében a magyar parlamenti anyagot, hivatalos közlőnyt, jogszabálygyűjteményeket 25 külföldi könyvtárnak juttattuk el. A külföldről érkező hasonló anyagot elsősorban az *Országgyűlési Könyvtár* kapta, amely ilyenformán a legtöbb európai ország hivatalos, parlamenti stb. anyagának a birtokába jutott. 1963-ban a csere szempontjából fontos esemény volt az, hogy Magyarország csatlakozott az UNESCO két új csere-konvenciójához. (V. ö.: *Unesco-egyezmények a nemzetközi kiadványcsere szabályozására*. Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, 1963 – 1964, 34 – 54 l.)

A nemzetközi fölüpéldánycsere során 1963-ban még a Könyvelosztó anyagából, csak a belgiumi Louvain egyetemi könyvtárába kb. 1200 db XVIII. századi teológiai művet küldtünk ki. 1964-től kezdve azonban már főleg a kurrens könyvanyag duplumaira voltunk utalva. A négy év alatt így is kb. 8000 könyvet igényeltek a külföldi könyvtárak. Ugyanezen idő alatt kb. 10 000 könyv és folyóirat szám érkezett főleg Angliából, a két Németországból, Jugoszláviából, Belgiumból, Dániából, Ausztráliából stb. A külföldről érkező ajánlatokból az OSZK maga csak igen kis mértékben igényelt, annál többet juttattunk az *Országgyűlési Könyvtár*, az országos szakkönyvtárak és az egyetemi könyvtárak részére.

A Művelődésügyi Minisztérium felkérésére több alkalommal felméréseket végeztünk akkor, amikor valamelyik kulturális egyezmény (francia, belga, olasz, ghana, kubai, norvég stb.) megkötése vagy meghosszabbítása vált időszerűvé.

A csereosztály a négy év során kb. 60 ország 400 intézményével állt többé-kevésbé rendszeres kapcsolatban, velük mintegy 8000 levelet váltott.

A négy év alatt körülbelül 90 000 magyar könyv, broszúra, folyóiratévfolyam ment ki az OSZK-ból és kb. 85 000 tétel érkezett be hozzánk. A csereosztály terjesztette külföldön az OSZK kiadványait is, így elsősorban a kurrens és éves nemzeti bibliográfiákat, az évkönyveket, a fő sorozat tételeit, a gyarapodási jegyzékeket stb.

A beérkező anyag nagyobb részét az ún. kultúregyezményes csere keretében főleg a szocialista országok nagy nemzeti és állami könyvtárai küldték be. Mind-ebből az OSZK maga csak mintegy 25%-ot vett át, de ez a mennyiség így is jelentős mértékben fedezte a Könyvtár szocialista eredetű könyv- és folyóiratigényeit. Az említett anyag túlnyomó részét a nagy magyar könyvtárak között osztottuk szét, melyek számára mindez végül is igen jelentős beszerzési forrást jelentett. A Gyarapítási osztály és a KMK a spontán beérkező anyagon kívül évente mintegy további 2000 művet is igényelt.

Kitűnően működtek a kapcsolatok a Szovjetunióval, az NDK-val és Csehszlovákiával. A régen működő és kiterjedt könyv- és folyóiratcsere mellett 1966-ban létrejött egy széles körű mikrofilmcsere-megállapodás a túrócszentmártoni *Matica Slovenska* könyvtárával. Bár a romániai hungarikák nagy számban beérkeztek, a többi alapvető mű beszerzése már akadozott. Hasonló volt a helyzet lengyel vonatkozásban is. Erősen bővült a csere Jugoszláviával, különösen az újvidéki *Matica Srpská*val kötött új megállapodás révén. Élénk volt a forgalom Finnországgal, Ausztriával, Angliával, Franciaországgal, az NSZK-val és az USA-val. Az olasz, a skandináv, a belga, a holland és a tengerentúli érdeklődés sok kezdeményezésünk ellenére mérsékelt maradt. A korábbinál kevesebb anyagot kaptunk Kínától, de többet Koreától és Vietnamtól.

Végeredményben az OSZK a négy év alatt külföldről csere útján közel 13 000 művet, külföldi vétel útján kb. 5000 művet szerzett be.

3. Könyvtárközi kölcsönzés

A könyvtárközi kölcsönzés forgalma különösen 1962 után növekedett és az erőteljes növekedés 1964-ig tartott. Az alábbi táblázat világos áttekintést ad:

Év	Beérkezett kérések	Megszerzések	A kielégítés mértéke
1963	17 670	15 669	88,5%
1964	21 351	19 390	90,8%
1965	21 350	20 066	93,9%
1966	23 600	20 085	85,1%

Természetesen ez a forgalom nem kizárólag az OSZK és a külföldi országok között folyt, mert könyvtárunknak ez a szolgálata a belföldi könyvtárak között is közvetít. A hangsúly itt most azon van, hogy ez az osztály milyen nagy fontosságú munkát végez akkor, amikor a hazai termelés és tudomány részére a nélkülözhetetlen külföldi forrásmunkákat megszerzi. Ma már alig képzelhető, hogy a tudománynak bármelyik ága, vagy a technikai fejlesztés lépést tudna tartani a haladással a külföldi irodalom nélkül.

A legtöbb kérést a különböző iparágak területén működő vállalatok és egyéb intézetek küldik be. Élen járnak a vegyipar és a híradástechnika igényei, amihez szorosan felzárkóznak az orvosi tárgyú igények. Növekedőben van a társadalomtudomány érdeklődése is. A legerőteljesebb igénylők a fővárosi és a vidéki egyetemi könyvtárak, a vidéki orvostudományi egyetemek, a műegyetemi könyvtárak, a Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézetei stb.

Az összesen beküldött kéréseknek csak mintegy 10%-a érkezik külföldről, de a magyar tudomány eredményei iránti külföldi érdeklődés évről évre növekszik. A legtöbbet a német és a szlovákiai (pozsonyi, kassai) könyvtárak kérnek tőlünk, majd a különböző svájci, olasz, francia és svéd könyvtárak következnek.

A befutott igényeket az osztály felerészben belföldről, felerészben külföldről igyekezett beszerezni, miután a lelőhely tekintetében minden kérés esetében a Központi Katalógust igénybe vette. A belföldi könyvtárak kölcsönzési hajlandósága erősen javult az idevonatkozó rendelet megjelenése óta.

A baráti országok közül elsősorban a Szovjetunió látott el bennünket sok anyaggal. Széles körű kapcsolat létesült számos távoli szovjet könyvtárral is (Tbiliszi, Baku, Novoszibirszk, Alma-Ata, Irkutszk). Gyorsan és pontosan dolgoztak a bolgár könyvtárak is, jók voltak a kapcsolatok Csehszlovákiával, Lengyelországgal és az NDK-val. Javult a forgalom Romániával is.

A nyugati országok közül a legtöbb könyvet és másolatot az NSZK-ból, Franciaországból és Angliából kaptuk. Igen sok mikrofilm érkezett az Egyesült Államokból is. (Így pl. fontos új megállapodás jött létre a *Federal Scientific and Technical Information* nevű szervezettel.) Új kapcsolatok épültek ki Japánnal és Indiával. Egyre kevesebb mű érkezik eredetiben és egyre több mikrofilmen vagy fénymásolatban, amikért évente vizont 40—50 000 devizaforintot kell fizetni. Könynyíti a helyzetet az, hogy sok nyugatnémet és svéd könyvtár ingyen küldi a fotomásolatokat. Nem jelent devizakiadást az sem, ha UNESCO-kuponokat használunk, vagy cseremegállapodásokat kötünk. A devizális ügyintézés a Magyar

Nemzeti Bank, illetve a Kultúra Vállalat útján meglehetősen körülményes és lassú.

Végeredményben a kölcsönzési osztály 39 országgal tartott igen jó kapcsolatokat és — vessünk egy pillantást a fenti táblázatra — évről évre jelentős mértékben ki is elégíti a hozzá beküldött kéréseket. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a jobb munkaszervezés és az egyszerűsített nyilvántartások, valamint az osztályon alakított szocialista munkabrigád aktivitása következtében ma már kétszer annyi ügyet tud egy dolgozó elintézni, mint 10 évvel ezelőtt, akkor elmondhatjuk, hogy a külföldi könyvforgalomnak ez az ága igen eredményesen öregbítette az Országos Széchényi Könyvtár belföldi és külföldi hírnevét.

KÜLFÖLDI ÉRDEKLŐDÉS AZ OSZK GYŰJTEMÉNYEI IRÁNT

Ebben a fejezetben felsoroljuk a Könyvtár fontosabb külföldi kutatóit és itt említjük az érdekesebb írásbeli tájékoztatások eseteit is, hiszen a külföldiek mindkét esetben az OSZK tudományos anyagából merítettek. Azokat, akik magának a Könyvtárnak a munkáját tanulmányozták, továbbá a reprezentatív vendégeket egy későbbi fejezetben soroljuk fel.

A különböző tárakban kutató külföldiek

1963-tól 1966-ig számos olyan külföldi kereste fel könyvtárunkat, akik széles körű kutatással egymás után több gyűjtemény anyagát is igénybe vették tanulmányozás, adatkeresés céljából. Így pl. R. Allen (New York) a magyar-amerikai kulturális megállapodás keretében ösztöndíjasként tartózkodott hazánkban. Az OSZK-ban a XIX. század végének magyar társadalmi és történeti viszonyaival, közelebbről Jászi Oszkár munkásságával foglalkozott, és ennek kapcsán a könyveket, a kéziratot és a folyóiratanyagot egyaránt konzultálta. Több éven át folytatott alapos kutatómunkát Jan Čaplovič, a pozsonyi Szlovák Tudományos Akadémia munkatársa, azzal a céllal, hogy a XVI—XVIII. századi szlovák nyomtatványok készülő bibliográfiájához gyűjtse össze a megfelelő anyagot. Munkájában több gyűjteményünk hasznos segítséget adott neki. Külön említésre méltó Albert Tezla cambridge-i (USA) professzor, aki mindhárom évben, több tárban, egy-egy alkalommal hosszabb ideig az *Introductory bibliography to the study of the Hungarian literature* c. könyvéhez gyűjtött anyagot. Eredményes volt Van der Woude amsterdami könyvtárigazgató munkássága is. Az 1800 előtti holland egyetemi disszertációk bibliográfiáját állítja össze. Nálunk és más magyar könyvtárakban a várakozáson felüli számban talált másutt Európában nem létező holland disszertációkat. Ő találta meg egyébként külföldön Apáczai Csere János disszertációját is.

Hosszabb ideig és több tárban dolgoztak nálunk újvidéki vendégeink, így elsősorban L. Curčić igazgató, továbbá Czigány Lóránt Londonból, K. O. Sahova, Petőfi-kutató a Szovjetunióból stb.

Az Olvasószolgálat termeiben dolgozó külföldiekről névsort csak 1966 óta vezetünk, közülük csak néhány fontosat említünk: J. Pašiaková, P. Hapák, B. Kosticzky, R. Pražák csehszlovákiai történészek hosszabb időn át kutattak. Az irodalmi avantgarde, a közművelődési egyesületek története, a magyar—csehszlovák kulturális kapcsolatok témáival foglalkoztak. Jancsó, Méliusz, Bányai, Lőrinczi kolozsvári ill. bukaresti magyar kutatók és tanárok ugyancsak történeti és irodalomtörténeti kérdésekkel foglalkoztak. V. Petković belgrádi irodalomtörténész Jása Ignatovic anyagában dolgozott, J. Skafar a vend nyelvű ösnyomatványokat kereste, G. Hradil több héten át tartó munkával kutatott a modern magyar drámairodalom tárgykörében. Lengyelországból néhány egyéni kutatón kívül eljöttek a lengyel televízió munkatársai is és a lengyel—magyar dokumentumokat fényképezték. S. Radev, a Bolgár Kulturális Iroda igazgatója hosszabb időn át az 1876—78. évi bolgár szabadságmozgalom magyar visszhangjával foglalkozott. K. Sitzler (München), a magyar szabadságharc német vonatkozásai, A. Krischan (Bécs) a bánáti német mozgalmak, G. Köster (Marburg) a szepességi reformáció irodalma iránt érdeklődött. Dolgozott nálunk két amerikai ösztöndíjas is. A. Gardiner (Anglia) 1966 végén hosszabb ideig tartó kutatást kezdett a XX. sz. első felének magyar irodalmi kérdéseiben.

Az osztály által írásban kidolgozott külföldi referenciák, bibliográfiák és egyéb felvilágosítások száma 1963-ban 91, 1964-ben 94, 1965-ben 76, és 1966-ban 106 volt. A különböző nyelveken külföldre küldött szövegek összes terjedelme hozzávetőleg a négy év alatt 1500 lap lehetett, ami fogalmat ad a Könyvtár ez irányú tevékenységének fontosságáról.

A tárgyköröket sem lehet körülírni, annyira változatosak voltak, a közös vonás természetesen csak annyi, hogy hozzánk minden intézmény vagy kutató a témájának magyar vonatkozásai ügyében fordult. Az alábbi néhány példa érzékelteti a variánsokat: A Szaltükov Scesdrin Könyvtár a fogaskerekű vasutak magyar irodalma, az Uhersky Brod-i könyvtár a magyar Komensky-irodalom, egy novoszibirszki könyvtár a cigánykutatás felől érdeklődött. Tájékoztatást adtunk a névadás irodalmáról (Znamensk), az ukrán vonatkozású műveinkről (Zilina—Illiny), a Krím félsziget magyar irodalmáról (Jalta), a szovjet népek közmondásairól (Abakan), továbbá Tarasz Sevcsenkóról, Solohovról, Jeszenyinről, Castriota Györgyről és így tovább.

A magyar—olasz irodalmi kapcsolatok egy-egy fejezete ügyében a firenzei egyetem magyar tanszéke fordult hozzánk. Franciaországból a spanyol polgárháború magyar irodalmát és a spanyolból fordított magyar líra jegyzékét kérték. Nyugat-Németországi kutatók részére a magyarországi néger irodalomról, a koronázási jelvényekről, Thomas Mannról adtunk alkalmi bibliográfiákat. Az 1966 folyamán adott fontosabb írásbeli tájékoztatások és bibliográfiák (időrendben): egy ausztráliai kutató részére az Ausztráliába kivándorolt magyarok irodalmáról, az indiai nemzeti könyvtár kérésére Nehruról adtunk bibliográfiát. Egy oslói kutató Sven Elvstað műveiről, J. Amstedt (Würzburg) a határörvidék irodalmáról, G. Moberg (New York) Christian Landwell magyar irodalmi visszhangjáról, a Librairie Larousse Krúdy Gyuláról, J. Petreas (Pozsony) Apponyi Geraldine-ről, Markschiess Van Trix (Berlin) az artista-irodalomról, a kölni egyetem a középlelatin költőkről, a Korolenko Múzeum a magyarországi Korolenko-

művekről, V. M. *Kuznyecov* (Rosztov) a magyar matematikusok életrajzi adatairól, N. *Oder* (Tallinn) néhány nagy magyar család genealógiájáról, H. *Reise* (Wiesbaden) az Egyesült Államokra vonatkozó magyar irodalomról, a prágai *Károly Egyetem* a régi cseh jogi művekről, G. *Biur* (London) a XIV. századi ezüstművészetéről, N. A. *Sashov* a teljes magyar Gajdar-irodalomról, H. *Holzbauer* (Erlangen) a magyarországi Walburga-kultuszról kért és kapott felvilágosításokat, néha terjedelmes bibliográfiákat. Részletes annotált bibliográfiát kapott a calcuttai nemzeti könyvtár *Gandhí*ról. Folyóiratadatok tárgyában gyakran fordult hozzánk a marburgi (NSZK) *Staatsbibliothek*, továbbá E. *Beck* Stuttgartból. A beérkező kérések köre földrajzilag sem volt szűk, mert Rio de Janeiróból, Ulan Batorból, Hanoiból is fordultak hozzánk különféle bibliográfiai kérdésekkel.

Hírlaptár

A hírlapgyűjteményt legtöbbször Csehszlovákiából keresték fel. P. *Hapák*, S. *Adamova* és O. *Chmelova* a szlovák munkásmozgalommal, J. F. *Fundarek* a XVIII. századi magyar—szlovák kapcsolatok természettudományi vonatkozásaival, M. *Vyvíjalova* a XIX. század elejének történetével, E. *Reckova* a magyar népi demokrácia első éveivel, J. *Pasiáková* a magyar avantgarde irodalmával, J. *Sedláč* Kelet-Szlovákia irodalmi mozgalmaival, J. *Miklas* Brunswik Terézzel, *Deák* A. a 30-as évek magyar külpolitikájával foglalkoztak. A korai szlovák munkásmozgalom lapjait a szlovák televízió is lefényképezte.

A jugoszláv kutatók közül V. *Petković* irodalomtörténész az *Ignatovic*s Jakabra gyakorolt magyar irodalmi hatással foglalkozott, M. *Bikicki* újvidéki könyvtáros egy sajtóbibliográfiához gyűjtött adatokat. A *Radenić* belgrádi történész a délszláv állameszme kialakulásával kapcsolatos munkájában segítette. V. *Siftár* a délszláv munkásmozgalom, F. *Sebjanic* a muraközi kérdés *Angelic* Bogdánné pedig a délszláv—magyar irodalom anyagában kutatott. V. *Olag* moszkvai történész az újkori magyar történeti források, R. A. *Averbuk* asszonyt a magyar szabadságharc irodalma, K. *Krippendorf* (Jena) írot az expresszionizmus lírája érdekelte.

Az Egyesült Államokból jött *Hajnal* Jenő újságíró, aki 1919-ben a *Vörös Újságot* szerkesztette, *Berke* József, aki *Pethő* Sándorra vonatkozólag keresett adatokat, R. *Byrnes* történész, B. *Winchester* ösztöndíjas, továbbá M. *Low* amerikai történész, aki *Németh* Lászlóval foglalkozott. Részletes tájékoztatást kapott R. D. *Nixon* (Minneapolis) a magyar sajtótudományi kutatásokról.

Gaál Gáborné (Kolozsvár) *Gaál* Gábor munkásságát, J. *Sírbat* (Arad) Arad színház történetét, F. *Gottas* (Bécs) a magyar protestantizmus történetét, J. *Ragnard* (Párizs) *Radnóti* Miklós költészetét, A. *de Gerando* (Párizs) *Teleki* László munkásságát, J. *Aubin* (Párizs) a turkológiai anyagot, W. *Felczak* és J. *Danuta* krakkói kutatók a lengyel—magyar irodalmi kapcsolatokat, N. *Nikov* (Szófia) a magyar—bolgár történeti kapcsolatokat, E. *Podach* (NSZK) a *Titanic* hajó magyar orvosára vonatkozó adatokat, G. *Capacky* (Bologna) a magyar—olasz irodalmi kapcsolatokat tanulmányozta.

Több ízben jártak nálunk az NDK televíziójának munkatársai a Német Nemzeti Front megbízásából.

A Hírlaptár által írásban adott felvilágosítások is hasonlóan tarka képet mutatnak. Ezek közül szintén csak példákat említhetünk: szinte folyamatos

tájékoztatást adtunk a rostocki egyetem részére a magyarországi német nyelvű és a munkásmozgalommal valamilyen kapcsolatban álló lapokról. A berlini *Gesamtverzeichnis der ausländischen Zeitschriften* számára több ízben mentek ki magyar sajtóadatok. Az OSZK-ban található amerikai kiadású német lapok felől érdeklődött K. *Arndt* amerikai kutató. Egy másik amerikai részére kikerestük a Magyarországon elhunyt M. *Lotz* amerikai állatfestőnek nekrológiáját. Részletes bibliográfiai összeállítás készült A. *Moissi* albán származású német színész budapesti szereplésének sajtóviSSHangjáról. K. *Steinhauer* (Berlin) a magyarországi katolikus egyházzenei lapok és a magyar ferences rend periodikái iránt érdeklődött. A V. *Vinogradov* (Lvov) számára elkészítettük az 1800—1937 közötti magyar ipari, kereskedelmi és pénzügyi lapok jegyzékét. Az izotópokkal kapcsolatos magyar cikkekről tájékoztatást adtunk a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (Bécs) számára. A párizsi *Solohov*-kiállítással kapcsolatosan elkészítettük Solohov magyar sajtóviSSHangjának bibliográfiáját. Jelentősebb munkát adott az a bibliográfia, amit J. *Demar* seattle-i (USA) kutató számára adtunk *Massenet* múlt századi magyarországi látogatásának sajtóviSSHangjáról.

Régi és Ritka Nyomtatványok Tára

A tár több alkalommal és bővebb felvilágosításokat nyújtott C. *Göllner*, a Román Akadémia nagyszabedbeni tudósa részére, aki a *Turcica* c. kiadványa kapcsán már évek óta sűrűn fordul az OSZK-hoz. Ugyancsak folyamatos tájékoztatást nyújtottunk J. *Veyria*—*Forrer*, a párizsi *Bibliothèque Nationale* tudományos könyvtárosa számára a XVI. századi párizsi dokumentumainkról. Az RRT is hozzájárult bizonyos adatokkal V. I. *Sanarov* (Novoszibirszk) kutatónak a magyarországi cigánykérdéssel foglalkozó tanulmányához. A. J. M. *Smewr* (Gouda) a neki nyújtott segítséget azzal köszönte meg, hogy Georgius de Hungria: *Aritmeticae summe tripartita* c. tanulmányának egyik példányát elküldte.

I. *Ilić* zágrábi történész a *Missale Glagoliticum* vízjegyeiről, a kanadai *Papp* György egyik antikva kiadványunkról, R. C. *Alston* (Cranleigh, Surrey) egy RMK műről, M. *Kos* ljubljana-i akadémikus a hungarika-ősnymtatványunkról, L. *Gompf* kölni klasszika-filológus a Trója-mondával kapcsolatos dokumentumainkról kért és kapott bibliográfiai tájékoztatást. N. H. *Krivatsky* (Shakespeare Library, Washington) egy RMK mű ügyében, J. *Valck* belga tudós a *Fortunatus*-ról szóló széphistóriák tárgyában, A. *Huttmann* (Brassó) a régi magyar kalendáriumok adatai miatt fordult hozzánk. A *Germanisches Seminar* (Berlin) számára felvilágosításokat adtunk G. *Wickram* és J. *Reuchlin* műveiről. *Tränkle* würzburgi orvostörténész az egyik ősnymtatványunk kézirat os bejegyzései felől érdeklődött. *Hajós* Erzsébet (The Grolier Club, New York) a magyarországi Grolier-kötésekről kért adatokat. A párizsi *Bibliothèque Nationale* a Calepinus-kiadások bibliográfiáját kérte, F. H. *Donteil* kölni kutató számára a magyarországi Duranti-művekről adtunk bibliográfiát, az amerikai *Notre-Dame Egyetem* a külföldi RMK művekről kapott tájékoztatást. A helyszínen folytatott ősnymtatvány-vizsgálatokat B. *Bálint*, a pozsonyi *Egyetemi Könyvtár* tudományos osztályvezetője. Az 1966. évi kutatók közül megemlíjtük a következőket: A. *Lewicka-Kaminska* (krakkói *Jagelló Könyvtár*), Mme *Hamanova* (Prága), E. K. *Izsák* (Cambridge), S. *Taubert* (Frankfurt, Börsenverein).

Az a munkacsoport, amely *Szabó* Károly bibliográfiájának új, jelentősen

bővített kiadásával foglalkozik, széles körű külföldi levelezést folytatott egy-egy RMK mű lelőhelyének megállapítása ügyében. Gyakran kértek mikrofilmeket is a külföldi RMK művekről, így különösen sok mikrofilmet szereztek be a Román Tudományos Akadémiától, olyan kiadványokról, melyekből hazánkban egyetlen példány sem található. A küldeményeket a magyar könyvtárakban őrzött régi román könyvek mikrofilmjeivel viszonyoztuk.

Kézirattár

A pozsonyi egyetemi tanárok közül sokan, így P. Ratkoš, J. Mišianik, Minarik szinte állandó kéziratári kutatók voltak. Csehszlovákiából jött J. Vysocil neves könyv- és kéziratrestaurátor, és többször felkereste a gyűjteményt Z. Drobná prágai művészettörténész is. Hosszabb időn át folytatott eredményes könyvkötés-történeti munkát J. Schunke német műtörténész. Ugyancsak részletesebb kutatásokat folytattak J. Tadic professzor Belgrádból, Krein Moszkvából, K. Cipraga a jasi egyetemről, H. Grünsetin Göttingenből.

Az NDK Tudományos Akadémiájának két munkatársa, W. Lenk és I. Spriewald a történeti tárukban egy új középkori és barokk tanulmánygyűjtemény kiadása kapcsán folytattak kutatásokat és igen bőséges anyagot találtak.

Hosszabb-rövidebb ideig dolgoztak a Kézirattárban S. Guilmin (Párizs), B. Priše (London), B. Döhle (Berlin), L. Bonalumi, Cocteau egykori titkára (Ventimiglia), E. Blumenthal muzeológus (Lipcse), Winter prof. (Berlin), Lihacev prof. (Leningrád), Melthe prof. (Jena), M. Fantecchi (Milano), M. Gustafson (Helsinki), G. B. Jaksch (Cambridge), G. P. Montanini (Bologna), M. G. Hillinger (New York), M. Grgoz (Zadar), S. Ghosh (Berlin), G. L. Bata (Montreal), C. Badinsky (Indiana, USA), J. Sopko (Pozsony) és még sokan mások. A zenetörténészek közül G. Feder és H. Walther kölni Haydn-kutatókat, továbbá L. Richter (NDK) és W. Hordynski (Krakkó) nevét említjük.

Több külföldi kutató számára újdonságot jelentett anyagunk, így pl. G. Storey cambridge-i egyetemi tanár nem ismerte a nálunk őrzött Dickens-leveleket. A Weimarban készülő Schiller kritikai kiadás szerkesztői a mi nyilvántartásunkból értesültek egy Schiller-bejegyzés magyarországi lelőhelyéről.

Külön említést érdemel P. L. Robinson londoni könyvkereskedő látogatása, akivel széles körű megbeszéléseket folytattunk egy magával hozott állítólagos Corvina-kódex cseréje ügyében. Az ügy levelezéssel folytatódott.

Csak a fontosabbakat tudjuk idézni a Kézirattár által külföldre küldött írásbeli tájékoztatások közül: Thomas Mann Magyarországon található kézíratairól részletes tájékoztatást adtunk a berlini Thomas Mann Archiv számára. A magyarországi Dante-kéziratokról jegyzéket küldtünk a milánói Fratelli Fabbri kiadónak. A Mátyás Graduale egyes miniatúráiról részletes tájékoztatást kapott F. Lesure, a Bibliothèque Nationale kutatója. Kovachich-kéziratokról és általában kézírataink horvát vonatkozásairól többszöri levélváltást folytattunk B. Stullival, a zágrábi Archiv SR Hrvatska vezetőjével. A Teleki-kódex legendái iránt Prof. M. Philolenko érdeklődött Strasbourgból. A perzsa kéziratok jegyzékét megküldtük Shoajeddin Shefa, a teheráni akadémia főtítkára részére. Dudith András levelezéséről a wroclawi városi könyvtár kézirattárát tájékoztattuk. A nagybányai Puskás P. kutatót G. Jorga műveiről, G. Hoffmann wolfhageni érdeklődőt a közép-

kori német kéziratokról, a Nyugat-Berlini porosz könyvtárat a *Pray-kódex* eredetéről, O. A. *Bayer* német kutatót a *Festetics*-hagyatékban őrzött Napóleon-levelekről tájékoztattuk.

Zeneműtár

Gazdag *Haydn*- és *Albrechtsberger*-gyűjteményünk sok külföldi zenetudóst vonzott a Zeneműtárba, különösen a budapesti zenei hetek alkalmából. Zenei gyűjteményünk hírnevére jellemző, hogy a külföldi kutatók száma évente itt most már talán több mint a Kézirattár vagy a RRT kutatóinak száma.

V. *Pletka* prágai történész egy munkásmozgalmi bibliográfiához gyűjtött anyagot, P. *Polák* pozsonyi tudós Druschetzky György XVIII. századi pozsonyi zeneszerző hagyatékában kutatott. A legtöbben a Haydn-kéziratok anyagában kutattak, így pl. A. *van Hoboken*, a világhírű svájci Haydn-szakértő, J. P. *Larsen* Dániából és Ch. *Landon* Bécsből. Gottfried *Rost* Lipsceből, J. *Trojan* Brnóból, L. *Ginsburg* moszkvai gordonkaprofesszor, W. *Börner*, a berlini rádió munkatársa, a *Riedel—Marning* házaspár Göttingenből, G. *Feder* és H. *Walther* a kölni *Haydn Institut* vezetői, M. *Ohmura* japán professzor és sokan mások. A tár írásban is igen sok felvilágosítást adott a Haydn-anyaggal kapcsolatban, így pl. a kölni *Haydn Institut* részére, az angliai *Aberdeen* és az amerikai *Yale* egyetemek számára, továbbá a *Japán Haydn Társaság* részére.

I. *Schmidt-Görg* professzor, a bonni *Beethoven Archiv* igazgatója a Kézirattár és a Zeneműtár Beethoven-dokumentumairól készített felvételeket. Különböző egyéb zenei anyagunk iránt érdeklődtek még a következők: A. *Hetschko* (Halle), W. *Felix*, a weimari Liszt zenei főiskola igazgatója, W. *Hordynski*, a krakkói Jagelló egyetem könyvtárának zenei vezetője, B. *Rakijes* docens (Jugoszlávia), *László Ferenc* fuvolaművész és *Szabó Ferenc* konzervatóriumi tanár Kolozsvárról, F. *Grasberger* az *Österreichische Nationalbibliothek* zenei gyűjteményének főmunkatársa, E. *Schenk* osztrák zenetudós, E. N. *Waters*, a *Library of Congress* zenei osztályának vezetője, A. *Ringer* illinoisai egyetemi tanár, A. *Mann* prof. (Newark, New Jersey), O. *Albrecht* (Pennsylvania), *LaRue* prof. (New York), S. *Beck* a *New York Public Library* zeneműtárának vezetője, P. *Young* (Wolverhampton), *Kodály* pedagógiai műveinek angliai kiadója és a nemrég megjelent angol *Kodály*-monográfia szerzője, C. *Valabrega* zongoraművész és Prof. A. *Erede* karmester, mindketten Rómából, F. *Doppler* Stuttgartból és W. *Reckziegel* muzikológus az NSZK-ból.

A Zeneműtár igen kiterjedt és bőséges bibliográfiai adatokat nyújtó levelezéssel írásban is az érdeklődők rendelkezésére állt. Különösen sokan, több országból érdeklődtek írásban *Albrechtsberger*, *Süssmayr* és a *Haydn*-testvérek nálunk őrzött művei iránt. Így pl. a hilversumi rádió az *Albrechtsberger*-anyagáról, K. *Padrta* jihlavai kutató Frantisek *Krommerről*, a *Mississippi State College* *Haller István* működéséről, az augsburgi *Neue Mozart Ausgabe* a Mozart-anyagról, a *Szlovák Tudományos Akadémia* a bártfai gyűjteményről, L. *Kusche* (München) a Rákóczi indulóról, a *Library of Congress* és a *University of Washington* *Liszt Ferencről*, R. *Detling* (Kamenz, NDK) a magyar kamarazenéről, a hallei *Händel-Haus* a Magyarországon 1962—65 között megjelent *Händel*-művekről kapott tájékoztatást.

Színháztörténeti Tár

A tár anyaga iránt erősen megnőtt a külföldi érdeklődés. *Arató Zsuzsa* (Prága) és *L. Sträter* (Bécs) a *Madách*-dokumentációban kutattak. Bécsből jött még *H. Kuchar*, aki az *Eszterházy*-operákkal és *H. Alsen*, aki a *Cigánybáró* jelmezterveivel foglalkozott. A pozsonyi *Sima* Ferencné két ízben is dolgozott a *Justh Zsigmond*-féle parasztszínház dokumentumaiban. *I. Osolsobe* (Brünn) a magyarországi musical comedyvel, *J. Sirbut* (Arad) a magyar származású aradi színészekkel, *A. Gerskovic*s (Moszkva) az 1919-es magyar színházi eseményekkel, *Kelemen István* (Nagyvárad) a *Molnár* Ferencsel kapcsolatos anyaggal, *M. Trewin* (London) a magyarországi Shakespeare-előadásokkal foglalkoztak. *J. Gaskowski* (Augsburg) Franz Xaver *Kleinheim* életrajzához kért adatokat.

Többen jöttek Amerikából is, így pl. *H. Frenz* Indianából, aki az amerikai szerzők magyar színpadi szerepléséről, *M. Ekström* New Yorkból, aki a XIX. sz.-i magyar színésznők és táncosnők életrajzáról, *Molnár* Ferenc San Franciscóból, aki *Szomorj* Dezsőről, *E. Pond* New Yorkból, aki általában a magyar színházi életéről, *A. Smith*, aki *Beregi* Oszkáról (Los Angeles) kért dokumentumokat és adatokat. Felkereste a gyűjteményt egy mexikói kutató is, *R. Lago*, aki a magyarországi bábjátás irodalmát tanulmányozta. Megemlítjük még *W. Schmitt* berlini színésznő, *W. Cremer* német filológus és *W. Binal* bécsi színháztörténész nevét.

A helyszínen kutatók közül többen a látogatás előtt vagy után bibliográfiai tájékoztatást írásban is kaptak. Sok más kutatóval csak leveleztünk. A bécsi *Theaterwissenschaftliches Institut*tól *F. W. Knapheide* R. *Tyroll* színésztől, *N. I. Mayer* I. *Schuster* színésztől kapott tájékoztatást. A New York-i *V. Effermann* egy magyar színésznő életrajzi adatai felől érdeklődött. *A. Veinstein* az IFLA egyik kiadványához gyűjtött adatokat. Los Angelesből írásban is jelentkezett egy kutató, *B. Pride*, a színházi épületek ügyében. A Madridban élő *Rónai* Zoltán a *Légy jó mindhalálig* és a *Liliom* bibliográfiáját, továbbá egy *Madách*sal összefüggő dokumentációt kapott.

Térképtár

K. Ulbrich (Ausztria) a burgenlandi kéziratos térképeket, *H. Schreyer* muzeológus (NDK) a gyűjtemény ritkaságait, *E. Brettschneider* régész (NDK) a régi kéziratos vízrajzi térképeket, dr. *Sperling* docens (NDK) a Tátra régi térképeit, *B. Olasevitz* egyet. tanár (Wroclaw) a polonika anyagot tanulmányozták. Írásban az *Atlas-Archiv* (Berlin) számára az 1800 előtti atlaszgyűjteményünkről, *W. Bonacker* (Berlin) részére pedig Magyarország régi úttérképeiről készítettünk válogatott bibliográfiákat. A *Burgenländisches Landesmuseum* számára mikrofilmet küldtünk a régi burgenlandi térképekről.

Kisnyomtatványtár

1963-tól 1966-ig főleg szlovák kutatók keresték fel a tárat: *J. Guzi*, *P. Ratkos*, *F. Bokes* Pozsonyból és *A. Matovc*ih Túrócszentmártonból. E kutatók a szlovák vonatkozású, főleg politikai jellegű röplapokat keresték, és az egyes tételekről többnyire mikrofilmeket kértek. Sok egyéb aprónyomtatványt a prágai és a

bukaresti tudományos akadémiák részére mikrofilmre vettünk. A gyűjtemény anyagával kapcsolatban H. E. Poutsma részére ment ki tájékoztatás Hollandiába. 1966-ban Z. Jeziarska varsói kutató az 1917. évi októberi forradalom 50 éves jubileumával kapcsolatban keresett plakátokat.

Zárt Kiadványok Tára

A zárt gyűjteményt 1964-ben E. Frank (Egyesült Államok) részére a Magyar Tanácsköztársaságról, 1965-ben Major Róbertné részére (Egyesült Államok) az 1945 utáni külföldi magyar sajtóról, Moór Zoltán (Izrael) számára a magyar zsidóság üldöztetéséről adott részletes tájékoztatást és adatokat.

KÜLFÖLDI LÁTOGATÓK

Ebben a fejezetben azokról a külföldiekről számolunk be, akik nem kutatás céljából jöttek hozzánk, nem a gyűjteményeket használták, hanem a nemzeti könyvtárat, mint elsőrendű magyar kulturális intézményt akarták megtekinteni vagy a könyvtárközi kapcsolatok keretében az egyes osztályok, vagy általában a könyvtár munkáját kívánták tapasztalatesere céljából tanulmányozni.

Általános érdeklődésű látogatók

Ezek a látogatók többnyire csak gyors tájékoztatást kaptak az Igazgatóságtól, majd főleg a reprezentatív gyűjteményeket és helyiségeket, a Kézirattár és az RRT állandó kiállításait, esetleg az olvasótermeket és a nagy katalógusokat tekintették meg. Számuk nagy, névsoruk a vendégkönyvben szerepel. Csak néhány példát említünk:

1963-ban járt nálunk a Bolgár Népköztársaság nagykövete, a budapesti Olasz Kulturális Intézet vezetője, az NDK Akadémiai Könyvtárának igazgatója. A szófiai IFLA konferenciára utazók Budapesten megszakították útjukat: A. H. Chaplin (British Museum), J. Vallinkoski (a helsinki Egyetemi Könyvtár igazgatója), A. Thompson (az IFLA főtitkára), J. Wieder (az IFLA volt főtitkára). Említésre méltó egy népes tengerentúli csoport: a New York-i egyetem fiatal művészettörténészei keresték fel professzoraikkal együtt a könyvtárat. Az említetteken kívül még sok csehszlovák, német, svéd, dán, angol könyvtáros tett futó látogatást, sőt két mongol vendég is megtekintette a kéziratokat.

1964-ben M. S. Adesashah, az UNESCO főigazgató-helyettese és B. Castor, az UNESCO Végrehajtó Tanácsának akkori elnöke kereste fel a könyvtárat. Itt járt a bukaresti Állami Könyvtár igazgatója is. A történeti tárakat zürichi, minnesotai, glasgowi egyetemi tanárok látogatták, egy orientalista a párizsi Sorbonnról és sok külföldi magyar, így pl. Hegedűs Mária Jugoszláviából, Deák István New Yorkból, Farkas Irén Franciaországból.

Az 1965. év látogatói közül külön említjük A. Chastel párizsi professzort, aki a nemzetközi művészettörténeti napok alkalmából jött Budapestre, és különös érdeklődéssel foglalkozott a Corvinákkal. M. Babić az UNESCO-tól a statisztikai rendszert tanulmányozta. M. Hartwell Oxfordból a külföldről történő beszerzés koordinációja felől érdeklődött.

1966-ban is igen sok külföldi látogató tekintette meg főleg a régi könyveket és kéziratokat. Így pl. M. François, a Sorbonne professzora, H. Lülfiing, a berlini Staatsbibliothek kéziratárának vezetője, Julien Cain, a párizsi Bibliothèque Nationale főigazgatója és felesége stb.

A könyvtár munkáját tanulmányozó vendégek

1964-ben két kínai vendég nézte végig a könyvtári munka fő folyamatát. Részletesen foglalkoztak több osztály és gyűjtemény munkájával az újvidéki Matica Srpska munkatársai, akik a magyar – jugoszláv kulturális egyezmény keretében létesített személycsere során hetekig tartózkodtak nálunk 1964-ben, 1965-ben és 1966-ban: a Matica Srpska Könyvtárának igazgatója, P. Maletin, a helyettes igazgató, Lazar Curčić, a gyarapítási és csereügyek munkatársa, Anica Kačanski és M. Bikicki, továbbá Desanka Midić és Ivanka Veselinov. Az újvidéki vendégek nemcsak a könyvtár munkájával ismerkedtek, hanem idejüket különböző kutatásokra is felhasználták.

A Német Demokratikus Köztársasággal kötött kulturális egyezmény keretében Karl Heinz Wenkel, a lipcsei Deutsche Bücherei olvasószolgálatának vezetője két hetet töltött nálunk. Elsősorban a bibliográfiai munka és az olvasószolgálat érdekelte. Ugyancsak a kulturális egyezmény keretében jött hozzánk J. Dietze, a hallei egyetemi könyvtár igazgatója és K. Walther, a könyvtár olvasószolgálatának vezetője. 1966 őszén a Deutsche Bücherei részéről Gottfried Rost, az ottani bibliográfiai osztály h. igazgatója két héten át a bibliográfiai munka szervezését és a szerkesztési, nyomdai munkákat tanulmányozta. 1965 őszén a Lenin Könyvtár és az OSZK közötti személycsere keretében T. L. Posztremova, a könyvtár tudományos titkára tíz napig tartózkodott Magyarországon, és főleg az Olvasószolgálat munkájával foglalkozott.

Csoportokat is fogadtunk és kalauzoltunk, így 1964 tavaszán a pozsonyi egyetemi könyvtár munkatársainak mutattuk be a könyvtár működését és Budapest nevezetességeit, 1965 nyarán pedig a fiatal könyvtárosok cseréje keretében Lipcséből jött hozzánk 15 fiatal német könyvtáros, akik számára a könyvtáron kívül ugyancsak megmutattuk Budapest és a Balaton látnivalóit. 1966-ban 60 tagú levéltáros csoport jött Jugoszláviából, egy 70 tagú énekkar az NDK-ból, egy 20 tagú közművelődési könyvtárossz csoport Lengyelországból.

A Gyarapítási osztály munkáját B. Roubičková (Prága) tanulmányozta. Néhány nyugati könyvkereskedő és kiadó is megfordult az osztályon. Részletes tapasztalatcserét folytattak a Színháztörténeti osztályon H. Kindermann igazgató vezetésével a bécsi Theaterwissenschaftliches Institut munkatársai, továbbá M. Dietrich, a bécsi egyetem drámatörténeti tanszékének professzora és még néhányan Lipcséből, Varsóból, Újvidékről, Stockholmból és Prágából. A Térképtár munkájával E. Klemp, a Deutsche Staatsbibliothek térképtárának vezetője, a Kisnyomtatványtár működésével R. Kaude (ugyancsak Deutsche Staatsbibliothek) ismerkedett.

A cserekapcsolatok élénkítése céljából sokan keresték fel a Nemzetközi Csere-szolgálatot. Különösen Erdélyből jöttek többen és gyakran mindhárom év során. A lengyel kapcsolatok ügyében jött J. Dunin Łódzából és A. Msicz Krakkóból. Cushing professzor a londoni, Turczel Lajos a pozsonyi magyar tanszékek számára kért anyagot. A British Museummal folyó csere ügyében tárgyaltunk M. Fulforddal. Az amerikai csere bővült Borszéki Imre (Seattle), R. Hurst (Los Ange-

les) és *Tárczy Árpád* látogatása nyomán. Jugoszlávia különféle városaiból egy öttagú csoport jött. A finn csere ügyében kereste fel az osztályt *Paavo Siro* és tárgyalunk egy japán vendéggel is. A csere bővítését szolgálták azok a megbeszélések is, amelyeket *S. Hargraeves* (London), *P. Lizánec* (Ungvár), *Hajnal Péter* (ENSZ), *P. Kudrik* (Kalifornia), *G. Arnold* (*British Museum*) könyvtárosokkal folytattunk.

Többen tanulmányozták a várbeli építkezést, közöttük sokan a már említettek közül, továbbá dr. *Gawrecki* Prágából, *S. Casamassima*, a firenzei nemzeti könyvtár igazgatója, *A. Valabrega* Rómából, *K. A. Loedewcky* Melbourne-ből, *N. Gahtscheff* és *A. Waranian* Bulgáriából, *R. Lukác* és *L. Soták* Kassáról. A Várscsoport írásban részletes tájékoztatást adott a Kassai Állami Tudományos Könyvtár számára a rákospalotai tapasztalatok alapján a zsinagógák átépítési lehetőségeiről, a túrócszentmártoni *Matica Slovenska* részére pedig a tömör raktározás magyarországi alkalmazásáról. Szaktanácsokat adtunk a technikai korszerűsítés kérdésében a kolozsvári *Egyetemi Könyvtár*nak is. Könyvrestaurálási munkáinkat 1966-ban két görög szakember is tanulmányozta.

A keszthelyi *Helikon-könyvtár*at az idegenforgalmi évadban sokezer külföldi turista kereste fel, és sok külföldi fordult meg a zirci *Reguly Antal Könyvtár*ban is.

AZ OSZK MUNKATÁRSAI KÜLFÖLDÖN

A könyvtár munkatársai 1963-tól 1966-ig részben a kultúregyezmények keretében hosszabb tanulmányutakon jártak külföldön, többen hivatalos küldötként konferenciákon vettek részt, mások a magánutazásaikat kötötték össze külföldi könyvtárak meglátogatásával. Mindezeket az utazásokat a nevek szerint foglaljuk össze, és egyúttal megemlítjük a külföldön megjelent publikációk esetit is.

Babiczy Béla mint a Mikrofilmtár vezetője 1963 őszén Kölnben részt vett az *I. Nemzetközi Reprográfiai Kongresszuson*, ahol a legújabb reprográfiai berendezéseket tanulmányozta.

Berlász Jenő az újvidéki *Matica Srpska* és az OSZK közötti személycseré keretében 1965 őszén négy hetet töltött Jugoszláviában. Szabadka, Zombor, Belgrád, Szarajevo, Zágráb, Ljubljana, Rijeka és Újvidék tudományos könyvtárainak kéziratgyűjteményeit vizsgálta meg a magyar vonatkozású kutatási lehetőségek szempontjából. Tárgyalt arra nézve is, hogy a két ország szakfolyóiratai kölcsönösen publikációkat fognak közölni egymás munkatársainak tollából. 1966-ban *Ganz Abrahámról* cikke jelent meg egy zürichi zsebkönyvben.

Borsa Gedeon 1963-ban és 1964-ben az MTA megbízásából 3–3 héten át RMK kutatásokat folytatott Csehszlovákiában. 1963-ban meglátogatta München, Stuttgart, Frankfurt, Köln, Hamburg és Göttingen központi katalógusait. Az *Österreichische Nationalbibliothek*ban felkutatta a XVI. századi RMK műveket. 1964-ben régi magyar könyvek példányait vizsgálta Milano, Róma, és Firenze könyvtáraiban és részt vett az IFLA római konferenciáján. 1965-ben ugyancsak régi magyar könyveket keresett Párizs, London, Cambridge és Oxford könyvtáraiban. 1966-ban nyomdatörténeti tanulmányokat folytatott Antwerpen, Brüsszel és Amszterdam könyvtáraiban. Részt vett az IFLA scheveningeni közgyűlésén és ott előterjesztést tett egy XVI. századi nyomdászmutató kiadására. Az újvidéki *Matica Srpska* könyvtárával folyó személycseré keretében 4 hetes kutatóúton

járt Jugoszláviában és ott 16 város 35 gyűjteményében összesen 335 RMK-t talált. Tanulmányai megjelentek a *Gutenberg Jahrbuch*ban (Mainz), a *Beiträge zur Inkunabelkunde*ban (Berlin) és a *Bibliothek und Wissenschaft* c. sorozatban (Wiesbaden).

Csapodi Csabáné 1964-ben egy hónapot töltött Olaszországban olasz állami ösztöndíjjal. Tizenegy város könyvtáraiban a Corvin-kódexek terén folytatott kutatásokat. 1965-ben egy hetet töltött Prágában, ahol a strahovi és zdari írás- és könyvtörténeti kiállítások felépítését tanulmányozta. Ugyancsak 1965-ben részt vett a neuchâтели magyar kiállítás rendezőbizottságában, *L'art médiéval en Hongrie* címmel megírta a kiállítás katalógusának a kéziratokra vonatkozó szövegét és vetítettképes előadást tartott a Corvina-könyvtárról. Mátyás könyvtárának szkriptorairól tanulmányt tett közzé a brüsszeli *Scriptorium* c. folyóiratban. *Enluminures* címmel bevezetőt írt a párizsi magyar művészeti kiállítás katalógusának könyvtörténeti részéhez.

Csép Attila 1963 ősztől 1964 elejéig ösztöndíjjal Kubában tartózkodott első sorban spanyol filológiai tanulmányok céljából.

Dán Róbert külföldi ösztöndíjjal több mint fél évig Koppenhágában adatgyűjtést végzett a magyarországi héber nyomdatörténet és héber nyomtatványok bibliográfiájának összeállításához.

Dezsényi Béla 1964 októberében a *Nemzetközi Szabványügyi Szervezet* (ISO) budapesti konferenciáján mint a magyar delegáció tagja volt jelen, és részt vett két nemzetközi szabványajánlás kidolgozásában. A konferenciáról cikket tett közzé a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* c. folyóiratban.

Fajcsék Magda 1965 őszen a magyar—szovjet kulturális egyezmény keretében két hetet töltött Moszkvában, és ott a Lenin Könyvtár és más nagy szovjet könyvtárak olvasószolgálati, tájékoztatási munkáját részletesen tanulmányozta. 1966 nyarán a Magyar Könyvtárosok Egyesületének képviselőjeként részt vett a német könyvtárosszövetség erfurti közgyűlésén.

Fallenbüchl Zoltán 1963 nyarán a bécsi *Coronelli—Weltbund der Globusfreunde* nevű egyesület meghívására előadást tartott a régi magyar földgömbkészítőkről. 1964 tavaszán a kismartoni levéltár meghívására előadást tartott Pest városának XVIII. századi nyugat-magyarországi kapcsolatairól, majd az osztrák közgyűjteményekben őrzött magyar vonatkozású térképeket tanulmányozta. 1965 októberében részt vett a *Coronelli—Weltbund* II. lipcsei szimpoziumán és ott felolvasta *dr. Irmédi-Molnár* egyetemi tanár előadását. 1966-ban három hónapon át Bécsben ösztöndíjasként magyar vonatkozású kéziratok és metszetes térképek után kutatott. Előadásainak szövegei megjelentek *Der Globusfreund* és a *Burgenländische Heimatblätter* c. folyóiratokban, más folyóiratok ismertetéseket közöltek.

Fügedi Péterné az OSZK és a lipcsei *Deutsche Bücherei* közötti kétoldalú személycserre megállapodás keretében 1965 novemberében részletesen foglalkozott a *Deutsche Bücherei* bibliográfiai munkájával és a könyvtárunkat érintő katalógusproblémákkal.

Galamb Györgyné 1964-ben a moszkvai *Lenin Könyvtár*at, 1965-ben a krakkói *Jagello Könyvtár*at tekintette meg.

Gombocz István 1963-ban cseremegbeszéléseket folytatott az *Österreichische Nationalbibliothek*ban, a *Bayerische Staatsbibliothek*ban és a frankfurti *Deutsche Bibliothek*ban. 1963-ban csoportos tanulmányúton vett részt Bulgáriában, ahol

főleg a nemzeti könyvtárral ismerkedett. 1964-ben a párizsi *Bibliothèque Nationale*-ban tárgyalt a kiadványcsere ügyeiben. 1965 áprilisában hivatalos delegátusként részt vett a szocialista országok Prágában rendezett értekezletén, 1966-ban pedig az IFLA hollandiai közgyűlésén hivatalos magyar delegátusként szerepelt.

Kecskeméti István Johann Joseph *Fux* ismeretlen *Te-Deum* kompozícióját adta ki könyvtárunk autográf partitúrája alapján, a kritikai *Fux*-kiadás köteteként (Graz—Kassel, 1963). A kiadványról recenziók jelentek meg angol és nyugat-német zenetudományi folyóiratokban. 1966 szeptemberében részt vett a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Egyesületének varsói konferenciáján, ezt követőleg pedig a *Musica Antiqua Europae Orientalis* című lengyel zenei fesztiválon, Bydgoszczban és Torunban. Ugyancsak 1966 őszén Lipcsébe utazott, a *Gesellschaft für Musikforschung* nemzetközi kongresszusára.

Kemény G. Gábor a MTA megbízásából 1966 őszén egyhónapos tanulmányúton volt Romániában, ahol a magyar—román tudományos és kulturális kapcsolatok ügyében tárgyalt.

Keresztury Dezső 1964 októberében Linz város meghívására a tapolcai városi küldöttség vezetőjeként *Batsányi* János emléktáblájának leleplezésén vett részt. Előbb 1965 júliusában majd 1966 nyarán a *Burgenländische Festspiele* keretében Fraknóba a Grillparzer-fórumra utazott ki és mindkét alkalommal előadást tartott. 1965 októberében a bécsi *Institut für Theaterwissenschaft* meghívására a kelet-európai és osztrák színháztörténészek konferenciáján *Katona* Józsefről tartott előadást. 1965-ben a *Nemzetközi Lenau Társaság* magyaróvári ülészakán, 1966 őszén pedig a stuttgarti közgyűlésen vett részt.

Kertész Ivánné *Hamburger* Klára az *Association Internationale des Bibliothèques Musicales* meghívása alapján 1965 nyarán a könyvtár képviselőjeként részt vett a szervezet 7. kongresszusán.

Kovács Dezső 1966 őszén Prágában egy reprográfiai konferencián vett részt, és az ottani gépkiallítás anyagával foglalkozott.

Kovács Ilona 1964-ben megtekintette a párizsi *Bibliothèque Nationale*-t, a *British Museum* könyvtárát Londonban, a *Bodleian Library*-t, a *Merton College Library*-t és a *Public Library*-t Oxfordban, továbbá egy-egy történelmi múltú könyvtárát Cambridge-ben, Manchesterben és Liverpoolban.

Kozocsa Ildikó ösztöndíjasként 1966 őszén a római Gallo Intézetben és a vatikáni Könyvtár laboratóriumában tanulmányozta az új restaurálási módszereket.

Mérey Róbertné 1966 őszén részt vett azon a bécsi megbeszélésen, melyet a *Library of Congress* által tervezett nemzetközi katalogizálási együttműködés ügyében az osztrák nemzeti könyvtár hívott össze.

Nagy Károlyné 1966 őszén a lipcsei *Deutsche Bücherei* katalógushálózatát tanulmányozta, különös tekintettel a nemzeti könyvtárak funkcióira.

Németh Mária 1964-ben az újvidéki *Matica Srpska* könyvtárával fennálló megállapodás keretében négy hetet töltött Jugoszláviában. Elsősorban az újvidéki könyvtárak és kulturális intézmények munkáját tanulmányozta, hungarika adatgyűjtést végzett és megbeszéléseket, tapasztalatacsereét folytatott a belgrádi, zágrábi, ljubljanai könyvtárakban.

Óvári Sándor 1964 ősztől kezdve fél éven át ösztöndíjjal a Német Demokratikus Köztársaság könyvtáraiban dolgozott. Elsősorban a nagy könyvtárak raktározási rendszereit és módszereit tanulmányozta.

Pajkossy György az újvidéki *Matica Srpska* könyvtárával létrejött megalapodás keretében 1965 szeptemberében négy héten át részletesen tanulmányozta az újvidéki egyetemet, a *Matica* és más kulturális intézmények könyvtári munkáját, különös tekintettel a hungarika anyagra és az együttműködés feltételeinek megteremtésére. Belgrádban, Zágrábban, Szabadkán, Rijekában, Ljubljánában ugyancsak hungarika-kutatásokat folytatott.

Pethes Iván 1963-ban egy hosszabb tanulmányút során több nyugateurópai országban, mintegy 30 könyvtárban, zenei gyűjteményben stb. a zenei anyag kezelését, feldolgozását és tárolását tanulmányozta. 1966 őszén részt vett a *Zenei Könyvtárak Nemzetközi Egyesületének* varsói értekezletén, ahol különösen a zeneanyag osztályozási kérdéseiről tárgyalt.

Róna-Tas András 1963-ban Moszkvában egy nyelvtipológiai konferencián vett részt, és felhasználta az alkalmat a *Lenin Könyvtár* központi katalógusának tanulmányozására is. 1964-ben a Hollandiában rendezett *Nemzetközi Altajisztikai Konferenciára* utazott ki. 1965-ben az MTA megbízásából hosszabb tanulmányúton járt a Szovjetunióban, főleg a csuvasok földjén folytatott filológiai tanulmányokat. Altajisztikai és mongol nyelvészeti tanulmányai amerikai, holland, német és szovjet folyóiratokban jelentek meg.

Sebestyén Géza 1963-ban az UNESCO ösztöndíjával Ausztriában, Belgiumban, Hollandiában, Franciaországban, Dániában, Svédországban és Nyugatnémetországban a modern könyvtári épületeket, a belső berendezés, felszerelés és szervezet kérdéseit több hónapon át tanulmányozta, és bő tapasztalatokat gyűjtött a várbeli építkezésnél való hasznosítás céljaira. 1966 őszén részt vett azon a bécsi megbeszélésen, melyet a *Library of Congress* által tervezett nemzetközi katalógizálási együttműködés ügyében az osztrák nemzeti könyvtár hívott össze.

Soltész Zoltánné 1964-ben és 1965 elején ösztöndíjas kiküldetésben a *Római Magyar Akadémia* könyvtárát vizsgálta felül. Lehetősége nyílt arra is, hogy több jelentősebb római könyvtár régi nyomtatványokat őrző osztályainak munkáját tanulmányozza. Az 1963. évi és az 1964. évi *Gutenberg Jahrbuch* kötetekben egy-egy tanulmánya jelent meg ősnymtatvány-kutatásainak eredményeként.

Somkuti Gabriella részt vett 1964-ben a római IFLA konferencián és ezzel kapcsolatban több olasz könyvtárat is meglátogatott.

Szász Magda 1963-ban néhány londoni könyvtárat tekintett meg.

Szentmihályi János két alkalommal is részt vett a FID „Training of documentalists” nevű bizottságának ülésén: 1964-ben Varsóban és 1965-ben Frankfurtban. 1965-ben ismét Varsóban járt, ahol a szocialista országok beszélték meg a dokumentalisták képzési problémáit:

Tardy Lajos 1963-ban a *Pico della Mirandola* születésének 500. évfordulója alkalmából Modenában rendezett kongresszuson, 1964-ben pedig a *Jagello Egyetem* 600. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen vett részt. Több irodalomtörténeti cikke jelent meg külföldön.

Telegdi Eszter 1964-ben a göteborgi könyvtárakat tekintette meg.

Tombor Tibor 1963-ban Pozsonyban az *Egyetemi Könyvtár* átépítését és technikai berendezéseit, több lengyel város könyvtári épületeit tanulmányozta, különös figyelemmel a *Biblioteka Narodowa* új terveire. 1963 nyarán olasz állami ösztöndíjjal számos olasz könyvtárat látogatott meg, részleteiben foglalkozott a római és a nápolyi nemzeti könyvtárak új épületterveivel. 1964 februárjában Prágában részt vett a szocialista országok könyvtárépítési és berendezési szakér-

tóinek 1. nemzetközi értekezletén, majd júniusban Varsóba utazott az IFLA nemzetközi könyvtárépítési kollokviumára, és ott előadást tartott a nemzeti könyvtárak berendezési kérdéseiről. Szeptemberben az IFLA római konferenciáján vett részt. 1965-ben ismét Varsóba utazott, ahol megrendezték a szocialista országok könyvtárépítési és berendezési szakértőinek 2. értekezletét. Referátumai a letéti illetve tároló könyvtárakról, a világítástechnikáról és az építész és a könyvtáros közötti együttműködéséről szölkak. 1966 őszén részt vett az IFLA hollandiai közgyűlésén. Tombor munkásságáról a római Gallo Intézet közlönye és a *Libri c.* folyóirat emlékezett meg.

Vécsey Jenő 1964 tavaszán a Német Demokratikus Köztársaságban járt az *Association Internationale des Bibliothèques Musicales* ottani csoportjának meghívására és részt vett a zenei könyvtárosok nyári kurzusán.

Vavrínec Veronika 1965 júliusában Varsóban és Czeszochowában zenei könyvtárakat keresett fel. 1966 őszén részt vett a *Zenei Könyvtárak Nemzetközi Egyesületének* varsói értekezletén, ahol főleg a zenei források és a zeneirodalom nemzetközi repertóriumának magyar szerkesztőjeként tárgyalt.

Vízkelety András 1964-ben egy hónapon át a bécsi *Collegium Hungaricum*ban az OSZK német kódexkatalógusához végzett szövegösszehasonlító munkálatokat. 1965-ben a *Deutscher Akademischer Austauschdienst* ösztöndíjasaként három hónapon át az NSZK városaiban a magyarországi középkori német kódexek azonosítási munkájával foglalkozott. Germanisztikai cikkei külföldi szaklapokban jelentek meg.

Vörös Károlyné Windisch Éva 1964-ben az újvidéki *Matica Srpska* könyvtárával kötött megállapodás keretében négy héten át elsősorban az újvidéki kulturális intézményekben, majd a belgrádi, ljubljanaí egyetemi, nemzeti és akadémiai könyvtárakban, továbbá egyéb jugoszláv könyvtárakban hungarika-kutatást és kézírattári munkát végzett.

Csoportos utazások. Az elmúlt három évben az OSZK számos dolgozójának alkalma nyílt arra, hogy a szakszervezet rendezésében, Horváth Viktor osztályvezető vezetésével tanulmányi kirándulásokat tegyen a baráti országokban, és ott megtekintse a könyvtárakat, személyes kapcsolatokat kössön és turisztikai élményanyagot gyűjtsön. Így 1964 júniusában 30 dolgozó és 14 hozzátartozó 3 napos utat tett Pozsonyban, Nagyszombatban és Pöstyén érintésével tértek haza. 1965 májusában 43 tagú csoport Krakóban és Zakopanében járt. 1965 nyarán a Deutsche Bücherei és az OSZK közötti megállapodás nyomán az OSZK KISZ-szervezetének 15 tagja járt Lipcsében és az NDK más városaiban. 1966-ban egy népes csoport Zágrábban, Ljubljánában, Rijekában járt. Ugyancsak 1966-ban 40 dolgozó ill. hozzátartozó Kelet-szlovákiai körúton vett részt Kassa, Lőcse, Eperjes és a Magas Tátra érintésével.

NEMZETKÖZI SZERVEZETEK

Az UNESCO-val mind a három évben különféle szinteken álltunk kapcsolatban. Jóború Magda Főigazgató, az UNESCO Végrehajtóbizottságának tagja és a Magyar UNESCO Bizottság elnöke több alkalommal részt vett a Végrehajtóbizottság és a Közgyűlés párizsi ülészakain és az UNESCO által rendezett egyéb konferenciákon, így pl. az analfabetizmus tárgyában összehívott 1965. évi tehe-

ráni világkongresszuson. *Jóború* Magda 1966 augusztusától kezdve Párizsban átvette az állandó magyar képviseletet az UNESCO párizsi Titkársága mellett. Fontos eredmény volt az, amikor az UNESCO elfogadta a könyvtárunkból kiinduló kérést és *Sebestyén* Géza h. főigazgató, továbbá két vidéki könyvtárigazgató számára többhónapos ösztöndíjat biztosított a nyugat-európai könyvtári építkezés, berendezés és általában a könyvtári munka tanulmányozásának céljaira. A tanulmányút igen eredményes volt, különösen a várbeli építkezés szempontjából. Mint az UNESCO „depository library”-je, a szervezet kiadványait átvettük és nagyobb részben a teljességre törekvő Országgyűlési Könyvtárnak adtuk át. Itthon kiadtuk az UNESCO-kiadványok éves és retrospektív bibliográfiáit, az UNESCO bibliográfiai folyóirata számára pedig több alkalommal helyzetismertést küldtünk a magyar bibliográfiai munkáról.

Az *IFLA* magyar tagja a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, az OSZK dolgozója az Egyesületen keresztül kapcsolódott be az *IFLA* munkájába. Felkészültünk az 1963. évi szófiai konferenciára, de azon OSZK-dolgozó nem vett részt. Az 1964. évi római közgyűlésen *Borsa* Gedeon, *Somkuti* Gabriella és *Tombor* Tibor képviselték a nemzeti könyvtárat. *Tombor* Tibor már akkor bekapcsolódott az *IFLA* könyvtárépítési szakbizottságának munkájába, *Gombocz* Istvánt pedig az 1965. évi helsinki közgyűlésen a nemzetközi csere bizottságának egyik titkárává választották. Az 1966. évi hollandiai közgyűlésen *Borsa*, *Gombocz* és *Tombor* számos bizottság munkájában vettek részt, *Tombor* Tibort a könyvtárépítési szakbizottság titkárává választották.

Az *ISO*, a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet dokumentációs bizottsága 1963 őszen Budapesten tartotta ülését. A tanácskozásokon és a javaslatok kidolgozásában (transzlitációs kérdések, folyóiratcímrövidítések) a könyvtár részéről *Sebestyén* Géza *Dezsényi* Béla és *Gombocz* István vettek részt.

A *FID*-del magyar részről más szervek tartják a rendszeres kapcsolatot, *Szentmihályi* János révén mégis részt vettünk a dokumentalisták képzésével foglalkozó bizottság munkájában.

Az *AIBM*, a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Egyesülete az egyetlen nemzetközi szervezet, melyben könyvtárunk tagságot visel. A kapcsolatot a Zeneműtár ápolja azzal, hogy részt vesz a Répertoire International des Sources Musicales (*RISM*) c. nagy zenei forrásrepertórium munkájában és rendszeres magyar bibliográfiai adatokat nyújt az egyesület folyóirata, a *Fontes Artis Musicae* számára. 1966-ban a Zeneműtár részletes kimutatást küldött a szervezet számára a zeneműveket őrző magyarországi közgyűjteményekről. Az egyesület 1965. évi dijoni konferenciáján *Kertészné Hamburger* Klára, az 1966. évi varsói konferencián *Kecskeméti* István, *Pethes* Iván és *Vavrincez* Veronika képviselte a könyvtárat. Az egyesület NDK-beli tagozatának kurzusán *Vécsey* Jenő vett részt. 1966-ban a Könyvtár külön is csatlakozott az Egyesület egyik önállósult szervéhez, a *Fédération Internationale des Phonothèques*-hez.

Az 1957-ben kötött varsói bibliográfiai egyezmény értelmében mindhárom évben folyt Bulgáriával, Csehszlovákiával, Lengyelországgal, Jugoszláviával, az NDK-val, Romániával és a Szovjetunióval az egymásra vonatkozó bibliográfiai cédulák cseréje.

Összefoglalás

Nemzetközi kapcsolataink 1963 óta kétségtelenül jelentősen fejlődtek és bővültek. Kiterjedt levelezéssel számos értékes külföldi dokumentumot sikerült eredetiben vagy másolatban megszerezni. A nemzetközi csere révén az OSZK birtokába jutott a legfontosabb kurrens szocialista könyv- és folyóiratanyag, a többi anyagból pedig sok magyar könyvtár állománya gazdagodott. A nemzetközi kölcsönzés egyre növekvő mértékben igen értékes szolgáltatásokat tett a magyar termelés és tudomány számára. Jelentősen növekedett a külföldi kutatók és intézmények érdeklődése az OSZK anyaga iránt, az ő helyszíni munkájuk, valamint az egyre kiterjedtebb és pontosabb írásbeli bibliográfiai tájékoztatásaink révén a gyűjteményeinkben rejlő ismeretanyag igen sok külföldi munka részévé vált. A nemzetközi könyvtári tapasztalatcsere terén fontos eredményeket könyvelhetünk el, különösen a modern könyvtárépületek megismerése volt igen fontos. Eredményes tanulmányutakkal igen sok külföldi hungarika lelőhelyét állapítottuk meg, különösen a szomszédos országokban. Igen hasznosak voltak a meghatározott célú és idejű kultúregyezményes utak Jugoszláviában, a Német Demokratikus Köztársaságban és a Szovjetunióban, továbbá a Nyugat- és Dél-európai ösztöndíjas tanulmányutak.

Ugyanakkor akadt még egyenlenség, hiány bőven. Akadozott a lengyel és a román kurrens tudományos anyag beszerzése. Míg jugoszláv viszonylatban sok mindent pótolunk, addig Romániával a személycserére nem került sor. Szórványos még a könyvtári kapcsolat Ausztriával is. A szocialista országokkal meg szervezendő átfogó rendszeres együttműködés ügyét a KMK kétségtelenül előbbrevitte ugyan, de valamely többoldalú egyezménybe, vagy a könyvtári munka valamelyik ágának szervezett kooperációjába maga az OSZK nem kapcsolódott be. Nem volt szervezett jellegű a nemzetközi könyvtári életben való részvételünk, kivéve az IFLÁ-t és a nemzetközi zenetudományi kooperációt. A hiányosságok ellenére nem kétséges, hogy a tendencia 1963 óta felfelé mutatott.

Foreign relations of the National Széchényi Library in the years 1963—1966

I. GOMBOCZ

Purchase, exchange, loan

Among the important acquisitions from abroad the Codex Cyprianus has to be mentioned. This medieval manuscript belonged to the famous collection of the Hungarian renaissance king Matthias Corvinus in the 15th century and could be brought back to the country by purchase. Numerous other old Hungarian books and other valuable items could be acquired in originals or in reproductions through the channels of the book trade or exchange. The Manuscript Department and the Music Collection could also enrich their holdings by acquiring from abroad letters and other valuable manuscripts of Hungarian statesman, composers, poets, etc.

The Exchange Service maintained relations with 410 foreign partners in 58 countries all over the world. During the four years nearly 90 000 books and periodicals were sent abroad and about the same quantity was received. The Library's new publications were mailed regularly to all exchange partners (such as the Hungarian National Bibliography, the Yearbooks of the Library, etc.) The Exchange Service functioned also as intermediary for foreign libraries:

the material which arrived under our agreements for the exchange of current or surplus books and periodicals, as well as the addressed packages sent in cases by foreign exchange centers, were distributed among 120 Hungarian libraries and consignees. The Service has also kept a nationwide register of the exchanges maintained by about 210 Hungarian libraries with about 18 000 institutions abroad.

During the said period the Inter-Library Loan Service received about 80 000 requests which could be fulfilled in about 90%. This service performs an important task by acquiring from abroad in the form of originals or reproductions those articles, reports, etc. which are urgently needed by Hungarian scientists or research workers of industrial firms. The Service closely collaborated with the Union Catalogue. The Service maintained regular relations with altogether 40 countries which on their part showed increasing interest to get Hungarian scientific publications by loan.

Exchange of persons

During the years 1963—1966 a continuously increasing interest could be noticed on the part of the readers and research workers coming from abroad and using the holdings of the Library. Some scholars from the United States, Czechoslovakia, Netherlands spent many months in the Library consulting different parts of the collections. In the main reading rooms and especially in the reading rooms of the special collections hundreds of foreign readers consulted the materials. Most of them came from the neighbouring countries but we had many visitors from other European, American and Asian countries as well. The greatest interest was shown for the collections of the Manuscript Department and those of the Music Division (manuscripts of Haydn, etc.) Other visitors studied the functioning of the various services of the Library itself.

Collaborators of the Library visited in increasing degree other libraries of Europe. In the frame of cultural agreements some of the leading librarians could study once more the libraries of the Soviet Union, German Democratic Republic, Italy and Yugoslavia. Many other collaborators travelled in various countries of Western Europe where they visited the most important libraries. On the research tours many old Hungarian material could be identified mainly in the neighbouring countries, Italy, Austria, etc.

International organizations and conferences

The international co-operation in library work in general was assured mainly by the Centre for Library Science and Methodology, the international activity of which, though belonging to the organization of the National Library, is not reported here. The Library itself is the member of only one organization: International Association of Musical Libraries. One of our collaborators participated on the Association's conference in -Dijon. During the whole period the Music Division continued to compile the Hungarian bibliographical contribution to the work in progress at the IAML.

Through the intermediary of the Association of Hungarian Librarians, the collaborators of the National Library participated much more actively as in the past in the work of the International Federation of Library Associations. Three delegates attended the Rome meeting of 1964 and three again the meeting of 1966 held in Scheveningen, Holland. Two of the National Library's service heads were elected secretaries of IFLA committees (library building and international exchange).

Contacts with the library activity of the Unesco were upheld during the period. In 1963 the Deputy Director General studied the work and functioning of libraries in 6 West-European countries with a Unesco scholarship. The Library received as depository the publications of Unesco, helped to issue their selected bibliographies published in Hungary and supplied Hungarian informations for the purposes of various Unesco publications.

In autumn 1963 the Technical Committee on Documentation of the International Organization of Standardization held its meeting in Budapest. At this conference the members of the National Library took an active part.